

■ УДК 792.2.091.8(477.54-25) "1908" Мейерхольд

А. Е. Пашкевич, аспірант, Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України, м. Київ

ВИСТАВИ ТРУПИ ВС. МЕЙЄРХОЛЬДА 1908 Р. ЯК НОВИЙ ЕСТЕТИЧНИЙ ДОСВІД ХАРКІВСЬКОГО ГЛЯДАЧА

Проаналізована мистецька ситуація в Харкові на початку ХХ ст. Досліджено гастрольну діяльність Вс. Мейєрхольда і його трупи в Харкові 1908 р. До наукового обігу долучено тексти рецензій харківських критиків, присвячених приїзду Вс. Мейєрхольда до міста, які досі не публікувалися. Досліджено Харків як культурний осередок. Виявлено, що вистави в стилі «нової драми» і критики та глядачі сприйняли неоднозначно, однак вони стали цінним естетичним досвідом для харків'ян.

Ключові слова: гастролі Вс. Мейєрхольда, театри Харкова, мистецтво Харкова, Харків — культурний центр.

А. Э. Пашкевич, аспирант, Институт проблем современного искусства Национальной академии искусств Украины, г. Киев

СПЕКТАКЛИ ТРУППЫ ВС. МЕЙЕРХОЛЬДА 1908 Г. КАК НОВЫЙ ЭСТЕТИЧЕСКИЙ ОПЫТ ХАРЬКОВСКОГО ЗРИТЕЛЯ

Проанализирована художественная ситуация в Харькове в начале ХХ в. Исследована гастрольная деятельность Вс. Мейерхольда и его труппы в Харькове 1908 г. В научный оборот введены тексты рецензий харьковских критиков, посвященных приезду Вс. Мейерхольда в город, которые до сих пор не публиковались. Исследован Харьков как культурный центр. Выявлено, что спектакли в стиле «новой драмы» критики и зрители восприняли неоднозначно, тем не менее, они стали ценным эстетическим опытом для харьковчан.

Ключевые слова: гастролі Вс. Мейєрхольда, театри Харькова, искусство Харькова, Харьков — культурный центр.

A. E. Pashkevich, Post-Graduate Student, Modern Art Research Institute of the National Academy of Arts of Ukraine, Kyiv

PERFORMANCES OF V. MEYERHOLD'S REPERTORY THEATRE IN 1908 AS A NEW AESTHETIC EXPERIENCE OF KHARKIV AUDIENCE

The author analyzes the artistic situation in Kharkiv in the early 20th century. The paper examines the four performances of V. Meyerhold and his repertory theatre in Kharkiv in 1908. Scientific circulation includes the reviews of Kharkiv theatre critics concerning the arrival of V. Meyerhold to the city, which have not yet been published. The study identifies Kharkiv as a cultural centre. The author concludes that critics and viewers took the plays in the style of "the new drama" ambivalently but they had become a valuable aesthetic experience for Kharkiv audience.

Keywords: V. Meyerhold' tour performances, Kharkiv theatres, the art of Kharkiv, Kharkiv is a cultural centre.

Постановка проблеми. Вс. Мейерхольдові присвячено немало досліджень і публікацій. Утім, понині його діяльність не вивчена повністю, зокрема це стосується гастрольної діяльності в провінційних містах дореволюційного та пореволюційного періодів. Серед таких міст наявний і Харків, який режисер відвідав неодноразово і який у столичний період відігравав значну роль у формуванні культурно-мистецького осередку першої третини ХХ ст. Більшість дослідників згадували Харків лише побіжно, під час переліку міст, де відбувалися гастролі. Навіть найвизначніші приїзди митця майже не досліджені. Це певною мірою зумовлено тим, що основну увагу зосереджують на російських газетах. Прагнучи зменшити кількість білих плям у творчій біографії режисера, необхідно дослідити його діяльність у Харкові в період першої третини ХХ ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить, що діяльність Вс. Мейерхольда в Харкові досі не вивчена, оскільки навіть у більшості академічних видань про режисера немає жодного посилання на харківські газети. Незрозуміле і ставлення критиків та глядачів до вистав режисера.

Мета статті — реконструювати театральну афішу гастролерів у Харкові; відстежити реакції місцевих газет на їх виступи в цей період; порівняти харківські рецензії з російськими (знайти спільне та відмінне в них); зрозуміти, чи впливали приїзди труп за участі та під керівництвом Вс. Мейерхольда на харківські театри; відстежити, чи позначалося це на загальному рівні театральної культури міста.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку ХХ ст. театр у Харкові переживав не найкращі часи. Упродовж багатьох років його розвиток у місті визначала родина харківських антрепренерів Дюкових. Але спроба перебудови театру наприкінці 1890 рр. призвела майже до фінансового краху та змусила О. Дюкову в 1905 р. продати театр міській владі [5]. Приміщення театру орендували різні антрепренери, однак мало кому з них вдалося затриматися більше одного-двох сезонів. Постановки цих труп не завжди вдовольняли смаки доволі вимогливої харківської публіки. Глядач постійно вимагав нових вражень, що не могло не позначитися на репертуарі, який постійно оновлювався. Суттєві зміни в репертуарі зумовили процеси, котрі виникли після революції 1905–07 рр. та призвели до загальної пригніченості й розгубленості інтелігенції. Дослідник Ю. Полякова, аналізуючи репертуар місцевих театрів цього періоду, відзначає, що зникають зі сцени п'єси М. Горького, їх змінили містико-символічні твори Л. Андрєєва та драми менш відомих авторів — Є. Чирікова, С. Юшкевича, О. Димова [17]. Видатний грузинський режисер К. Марджанов, котрий працював у Харкові в сезон 1906–1907 рр., згадував: «Розчарованість поразкою революції призвела частину суспільства

до самозвинувачення, самозаглиблення (імпресіонізм, декаданс) або до містики (символізм)» [8, с. 21]. Для залучення публіки ставилися хвилинні «касові» п'єси, які не мали жодної художньої цінності. Цей строкатий репертуар контрастував з серйознішими якісними постановками. Утім, до приїзду М. Синельникова, котрий упорядкував театральну справу, таких було небагато.

На той час активну конкуренцію стаціонарним драматичним театрам становили театри малих форм, які набували неабиякої популярності на початку ХХ ст. Дослідник О. Галонська зазначає: «Новий вид видовища дуже швидко став конкурентом для великих театрів морально-виховної спрямованості, забираючи в них глядача та переманюючи акторів. Спроможність до швидкого реагування на події, що відбувалися в суспільстві, — важлива обставина, завдяки якій театри малих форм взяли на себе функції великого мистецтва в переломні і кризові роки» [7, с. 15–16]. Саме для подібних колективів і був побудований у 1902 р. за проектом архітектора Ю. Цауне Малий театр, який згодом, у 1912 р., дістане (за іменем господаря) назву «Вілла Жаткіна». У цій будівлі й виступатиме труп В.с. Мейерхольда під час візиту до Харкова в 1908 р.

Аналізуючи цей період, варто відзначити ще один аспект: ці роки позначені активною гастрольною діяльністю російських, українських та зарубіжних труп. Нерідко приїздили самі «зірки» сцени, котрі привозили свій постійний набір ролей і виступали з місцевими акторами. Усе це, звичайно, впливало й на роботу харківських артистів, і на смаки тогочасної публіки. Водночас важливо зазначити: наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. розвивається принципово новий — режисерський — тип театру, де поступово формується розуміння необхідності нерозривної єдності всіх компонентів вистави, підпорядкування окремих її елементів загальній ідеї. Тому в такому типі театру цілком очевидне сприйняття всіх учасників творчого процесу як єдиного організму. Однак гастролей подібних труп у цей період відбувається не так багато. Найпоследовніше втілювалися в цей час такі ідеї в практиці МХТ. До Харкова колектив приїздив лише в 1916 р. Значно мобільнішим у цьому сенсі виявився В.с. Мейерхольд, котрий звик до гастрольного життя. Ще за часів його спільної роботи з К. Станіславським у 1905 р., у студії на Поварській, митці обговорювали ідею створення пересувної трупи МХТ, спеціально орієнтованої на гастролі й поширення різними містами Російської імперії принципів нового театру. Але ця ідея так і не була реалізована.

Відомо, що незадовго до початку своєї роботи в Імператорських театрах, з лютого до квітня (за іншими джерелами — травня [6, с. 220]) 1908 р., В.с. Мейерхольд, котрий був автором доволі резонансних

вистав (зокрема «Сестра Беатриса» М. Метерлінка, «Балаганчик» О. Блока, «Життя людини» Л. Андреева), організував гастрольні поїздки колишніх акторів «Товариства нової драми» по західних і південних губерніях. Отже, спробуємо відтворити перебування Вс. Мейерхольда на Слобожанщині, базуючись на матеріалах харківських газет та мемуарній літературі, де висвітлювалися гастролі в квітні 1908 р.

Через конфлікт Вс. Мейерхольда та однієї з найвідоміших актрис початку ХХ ст. В. Комісаржевської режисер залишив створений нею театр, у якому працював трохи більше сезону. Для своєї подальшої творчості ці безумовно яскраві особистості обрали абсолютно різні шляхи. В. Комісаржевська визнала за необхідне відмовитися від радикальних театральних експериментів і вирушила на гастролі зі своїм старим, перевіреним «домейерхольдівським» репертуаром, який колись приніс їй найбільшу славу й визнання серед глядачів. А Вс. Мейерхольд, навпаки, — вирішив пропагувати «нове мистецтво», «закріпити взяті в бою творчі позиції» [6, с. 220]. Театральний режисер та актор О. Мгебров пізніше так написав про ці гастролі, очевидцем яких став у Києві: «Мейерхольд із захватом розповідав про успіх, який, головним чином, полягав у тому, що в театрі щодня відбувалися найграндіозніші скандали, причому одна частина публіки несамовито аплодувала, інша — так само шикала, свистіла й навіть ламала стільці... Саме це й викликало у Мейерхольда захват. Він, наче в клітку з левами, кидався в бій за модерністське мистецтво — і перемагав» [9, с. 155].

Як і режисер, труппа відчувала свою належність до цього нового театру. У мемуарах актриси В. Веригіної, також учасниці гастролей, знаходимо спогади про цю поїздку: «Була чудовою в усіх аспектах. Окрім ролей, які грали, всі мали нову цікаву роботу. Робота з блискучим режисером, компанія близько знайомих людей, веселий, піднесений настрій, дотепність, пригоди, яких не боїться молодість, радість спілкування з доброзичливо налаштованою публікою — усе це залишило чудові спогади» [4, с. 144–145]. Спостерігаючи безпосередню реакцію публіки на вистави, один з учасників труппи В. Подгорний зазначав: «<...> ставлення публіки до вистав було неоднозначним. Та публіка, яка заповнювала яруси та галерею, надзвичайно захоплено нас приймала за новий репертуар і нові форми, які стверджував Мейерхольд на театрі, а партер зустрічав нас шиканням і навіть свистком. Ми дуже гордилися цим. І вважали, що ми — піонери нового театального мистецтва, і Мейерхольд був для нас гаслом» [16, с. 33]. Саме такою, рішуче налаштованою, зустрів Харків труппу «Товариства нової драми» на чолі із Вс. Мейерхольдом.

Попередньої інформації про гастролі в харківських газетах знайти не вдалося. Можливо, Харків заплановано було відвідати після визначення основного гастрольного маршруту «Товариства», а можливо, воно просто не мало коштів на широку рекламу своїх вистав. Так чи інакше, інформація про приїзд трупи подається в харківській пресі безпосередньо в день спектаклю. Більше того, репертуар не вказаний, міститься лише невелике повідомлення про приїзд «Товариства нової драми» під керівництвом Вс. Мейерхольда. Також до складу трупи входили прем'єри Санкт-Петербурзького драматичного театру В. Ф. Комісаржевської: А. Аркадьєв, Н. Будкевич, В. Веригіна, Н. Волохова, К. Гібшман, А. Голубєв, К. Давидовський, А. Зонов, Е. Мунт, Б. Неволін, В. Подгорний, А. Юшкевич (Ада Корвін). Крім того, другий режисер Рудольф Унгерн [1] декоратори М. Михайлов (він був і розпорядником) та К. Костін [6, с. 222–223]. Цікаво, що саме в цій гастрольній поїздки дебютувала у виставах Вс. Мейерхольда дружина О. Блока Любов Блок.

Оскільки анонсів вистав трупи Вс. Мейерхольда не знаходимо, лише з рецензій можна з'ясувати дати та репертуар гастролей. Особливо зацікавлюють дві розгорнуті статті та замітки харківських критиків, у яких висловлюється їхнє ставлення до режисури Вс. Мейерхольда. Рецензії розміщено в розділі «Театр і музика» газети «Южный край». Варто зазначити, що інформація про культурні події міста подається в цей час в газети постійно, загалом без затримок, проте анонсів вистав трупи Вс. Мейерхольда не знаходимо.

Отже, Вс. Мейерхольд перебував у Харкові з 18 до 21 квітня і за цей час показав зі своєю трупю п'ять вистав: «Перемога Смерті» Ф. Сологуба (18.04.1908 р.), «Біля царської брами» К. Гамсуна (19.04.1908 р.), «Балаганчик» О. Блока, «Електра» Г. Гофманстала (20.04.1908 р.) та «Будівник Сольнес» Г. Ібсена (21.04.1908 р.). Орієнтуючись на рецензії місцевої й російської преси, можна відтворити повнішу картину того, що побачили харківські глядачі, хоча, ймовірно, не всі оригінальні декорації та костюми могли бути представлені під час гастролей.

Перша замітка, яку знаходимо в газеті «Южный край», не підписана. Однак, судячи з того, що автор обіцяв продовження, а в наступній рецензії стоять ініціали Ф. М., можна констатувати, що вона належить Федорові Мельникову, відомому критикові, котрий упродовж 30 років (до початку 1920 рр.) плідно працював у театральній журналістиці. Власне, рецензент, коментуючи 19 квітня, на другий день після приїзду трупи Вс. Мейерхольда, першу її виставу «Перемога Смерті», обмежив загальними зауваженням про початок гастролей. Він зазначав, що деяка частина публіки аплодувала акторам і викликала режисера, чия постановка, ймовірно, сподобалася. Та навіть запрошуючи прихильників «нового» мистецтва відвідати наступні

спектаклі, Ф. Мельников, радше за все, ще не мав власної позиції щодо оцінки настільки неординарного явища. Тому рецензент обіцяв детально проаналізувати вистави Вс. Мейерхольда в подальших номерах газети [19].

Грунтовну рецензію знаходимо в тій самій газеті за 20 квітня. Утім, більша її частина присвячена переважно роздумам автора про сутність «нового» мистецтва, зокрема стилізації вистав, аніж про самі постановки Вс. Мейерхольда. Так рецензент зазначив, що «нова драма», «товариство якої <...> під керівництвом п. Мейерхольда, за своїми принципами не має нічого спільного з прийомами ні натуралістичними, ні символічними, ні театру настроїв. У світі сценічного мистецтва вона посідає зовсім особливий статус». Автор наголосив, що саме стилізація є відмінною ознакою «нової драми» і як приклад наводить постановку Вс. Мейерхольда «Перемога Смерті».

«Перемогу Смерті» дослідники (починаючи з Н. Волкова, першого біографа Вс. Мейерхольда) вважали знаковою для режисера, адже вона на практиці підтвердила відхід майстра від «умовного декоративного театру»: «Мейерхольд переходив на нові позиції, що невдовзі визначились як програма театрального традиціоналізму» [10]. Прихильники традиційного театру вважали, що в цьому спектаклі режисер «схаменувся», а символісти (зокрема Г. Чулков) — що він припинив ухилитися від свого призначення. Проаналізуємо докладніше відгуки критиків.

Успіх цієї вистави визнавали навіть опоненти Вс. Мейерхольда. Так, петербурзький журналіст, перекладач і театральний критик В. Ашкіназі, відомий під псевдонімом «Влад. Азов», зазначав: «Театр Комісаржевської здобув нарешті перемогу. Це була справжня перемога, і констатувати її не завадять ті пани, котрі перетворили на музичні інструменти навіть ключі від своїх скринь» [2, с. 325]. Після вистави критик визнавав: «Як опера починається з увертюри, так рецензія про театр пані Комісаржевської починається з осуду п. Мейерхольда. Це стало ознакою хорошого тону та захопленої любові до мистецтва — вішати собак на Мейерхольда. Мейерхольд не може бути правим в очах петербурзького рецензента, як не може еретик мати рацію перед римською курією. Я дозволю собі, однак, цього разу відступити від правил хорошого тону і позбавити п. Мейерхольда порції докорів на його адресу <...>. Мейерхольд переміг — і хай буде йому незатьмарений тріумф» [2, с. 325–326].

Розглядаючи ескіз декорації О. Любимова до «Перемоги Смерті», помічаємо, що основу візуального образу вистави становила велика арочна конструкція, за якою виднілися сходи на всю ширину сцени, що вели до масивних дверей посередині. Дія відбувалася здебільшого на сходах і частково на авансцені [3, с. 168]. Що стосується

акторського виконання, то сам режисер відзначав — саме в «Перемозі Смерті» «фігуру актора, висунуту на просценіум, поставлено в один план зі скульптурою» [11, с. 252].

Так, на думку мистецтвознавця О. Галонської, у виставах Вс. Мейерхольда, зокрема в «Перемозі Смерті», «глядач побачив невідомі раніше декорації, новизна яких виражалася в умовності побудови; нову пластику акторської гри, перебивки ритму й інтонації: виконавець безпосередньо передавав слова тексту, не надавав їм художнього забарвлення, ніби відточуючи кожне слово» [7, с. 27].

Здебільшого, усі критики поставилися до постановки схвально, особливо відзначаючи добре розроблені головні сцени [3, с. 168]. Варто зазначити, що більшість рецензій у цей час тяжіють не до критичності, а до описовості, значною мірою аналізуючи сюжет п'єси, а не дію вистави.

Повертаючись до статей харківських авторів, відзначимо, що однією з характерних особливостей вистави рецензент Ф. Мельников уважає схильність режисера до передачі сутності речей, яка має «утворювати між сценою і публікою певну інтимність», оскільки глядач повинен сам збагнути задум автора та актора, доповнюючи все недомовлене своєю увагою. А це, з точки зору рецензента, навряд чи доступно розумінню та смаку середньостатистичної людини. Також критик дотримував думки, що формулювати висновки на основі однієї лише постановки неможливо, тому він з нетерпінням чекатиме на знаменитий «Балаганчик» О. Блока, у якому «стилізація» проявляється в усій повноті [12].

Наприкінці рецензії автор побіжно торкається ще однієї постановки Вс. Мейерхольда «Біля царської брами» К. Гамсуна, яку оцінив доволі позитивно. Адже експериментальна стихія в ній панувала тільки в декораціях, сама гра відбувалася у звичнішому для глядачів реалістичному тоні і, як зазначалося, «мала великий художній успіх». Щодо акторів, то рецензент особливо відзначає лише п. Богучарову, яка «в ролі Олени Калино була позитивно прекрасна», а про інших говорить, що всі виконавці грали бездоганно. Вочевидь, глядачам також сподобалася вистава, адже публіка «після кожного акту нагороджувала артистів шумними та однотайними оплесками» [12].

Ще одну велику рецензію, під ініціалами Н. А. (точне ім'я автора не вдалося встановити), знаходимо в газеті «Южный край» за 22 квітня. Автор розпочав з повідомлення, що гастролі трупи Мейерхольда сколихнули все театральне середовище та викликали масу суперечок і розмов — як про театр загалом, так і про складові його елементи: драматичні твори, акторів і постановку в сенсі значення та ролі режисера. Усе це зумовлено виникненням нового умовного театру, який починає рішуче боротися за своє існування. Окрім того,

рецензент зазначав, що глядачам належить «судити» Вс. Мейерхольда як одного з провідних представників нової мистецької течії. Утім, уточнює, що «вирок» режисерові не може вважатися вирокком усієї течії взагалі, оскільки Вс. Мейерхольд є лише одним з лідерів її, до того ж найнепримиреннішим, найрадикальнішим. Автор статті доволі критично ставився до режисера. Водночас зазначав: якщо основні його погляди можна поділяти, то «тактика» не заслуговує на схвалення, тому що «своїми крайнощами він втрачає основну ідею щодо необхідності вдосконалення і театру, як і всього іншого». Рецензент розмірковував про значення театру класичного й зазначав, що такі нові віяння, як умовний театр, відповідають вимогам, які висуваються до театру, так само, як і «старий». Автор рецензії закидав Вс. Мейерхольдові звинувачення, що той «світла, простору і краси нової дороги надає нам менше, ніж хто-небудь інший, захоплюється крайнощами і доводить їх інколи до абсурду». На підтвердження своєї думки навів виставу «Електра», яку оцінив доволі критично [15].

Порівняв рецензент і постановку «Електри» Вс. Мейерхольда з постановкою цієї ж п'єси режисером петербурзького «нового» театру Олександром Саніним, зазначивши, наскільки досконалою є порівняно з мейерхольдівською: «Високохудожня Санінська постановка, стильні декорації — все це зумовлювало таку суму вражень, яких взагалі не може бути від Мейерхольдівських полотен і від його спрощеності до крайності» [15]. Очевидно, що харківський критик надавав перевагу культурним і творчим принципам МХТ, нехай частково й переосмисленим О. Саніним, а не новаціям Вс. Мейерхольда, які рецензент визнав ледь не примітивними. Утім, історія доводить обмеженість подібних тверджень, оскільки нині творчий доробок Вс. Мейерхольда ґрунтовно вивчають дослідники, а його театральні експерименти визнані надзвичайно важливими для розвитку театру початку ХХ ст. Саме мейерхольдівські принципи в організації театральної діяльності стали основою всього руху «нового» театру.

Аналізуючи виставу далі, оглядач газети «Южный край» назвав помилкою режисера і танок Електри у фінальній сцені. Однак назвав чудовим виконання головної ролі актрисою Наталією Волоховою, чия гра, на думку рецензента, буквально врятувала виставу [15]. Також автор статті побіжно рецензує виставу «Балаганчик» О. Блока, вщент розкритикувавши «найбездарнішого» автора та режисера, котрий замислив ставити «подібні, даруйте, літературні твори» [15]. Таким чином, не тільки новації Мейерхольда, але й твір О. Блока, який не відповідав традиційним літературним канонам, не були сприйняті автором рецензії.

У газеті «Утро» також знаходимо стислі відомості про «Електру», де відзначається, що центральна сцена Клітемнестри (Л. Блок) та

Електри (Н. Волохова) «справила велике враження наявністю того, що називається містичним трепетом, поступовим наростанням жаху, передчуттям грізної катастрофи» [14]. «Балаганчик» в автора рецензії викликав «одне непорозуміння й почуття розчарування» [14].

Остання коротенька замітка розміщена на шпальтах газети «Южный край» 23 квітня — справжній критичний аналіз того, що відбувалося на сцені. Йдеться про п'єсу Г. Ібсена «Будівник Сольнес». На думку харківського критика Ф. Мельникова, п'єса була витримана в реалістичних тонах з основною концентрацією на діалогах, що найдоречніше. Дещо зазначимо і про акторів. Так, «п. Аркадьєв у ролі Сольнеса надав ясну, виразну фігуру, повну природності і внутрішньої визначеності»; Валентина Веригіна в ролі Гільди створила «привабливий, поетичний образ, позначений натхненням, вірою, силою та свіжістю <...>, була втіленням ідеалів юності Сольнеса, і символічне значення її було чітким до очевидності» [13].

Про Н. Волохову (фру Сольнес), А. Корвін (Кайя Фослі), А. Зонова (Кнут Боровік) та К. Давидовського (син Боровіка) сказано лише те, що вони непогано виконали свої ролі. Публіки, відповідно до рецензії, на виставі було небагато, але вона із захватом сприйняла нову постановку [13].

Підсумовуючи, рецензент зазначив: якби Вс. Мейерхольд не ввів до репертуару «Балаганчик» та «Перемогу Смерті», а сам не мав слави Герострата, то гастролі були б успішними, особливо зважаючи на прекрасний акторський склад трупи [13].

Цікавим фактом гастрольної поїздки став принцип оформлення вистав Вс. Мейерхольдом. Учасниця гастрольної поїздки актриса В. Веригіна згадувала: «У нас не було своїх декорацій, доводилося прилаштовувати те, що знаходилося в тому чи іншому театрі. Мейерхольд виявляв при цьому незвичайну винахідливість. Глядач ніколи не бачив знайомих декорацій. Усе перегорталося, пересувалося, змінювалося до невпізнання» [6, с. 229]. Про це зазначав у спогадах В. Подгорний: «Мейерхольд вирушав зранку в театр: декорацій своїх не було, тому він пересував декорації, які були навиворіт, і таким чином облаштовував сцену» [6, с. 229]. З відгуків газет можна зрозуміти, що Вс. Мейерхольд послідовно використовував цей принцип під час усіх гастролей [6, с. 229].

Висновки. Отже, вистави в стилі «нової драми» критика сприймала обережно, рецензенти схилилися радше до критики, утім, не дуже суворої. Не всі глядачі з готовністю сприйняли режисуру Вс. Мейерхольда, і зали не завжди були повні. Однак, для експериментальних вистав це було не рідкістю. Зрештою гастролі 1908 р. урізноманітнили театральне середовище міста, а в режисера знайшлися і прихильники, і супротивники. Але цілком очевидно, що вистави трупи

Вс. Мейерхольда стали цінним здобутком для харківського глядача, збагативши його естетичний досвід новими для того часу принципами умовного театру.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням та аналізом гастрольної діяльності Вс. Мейерхольда в Харкові в період першої третини ХХ ст.

Список використаних джерел

1. [Анонс] // Южный край. — 1908. — 18 апр. (1 мая).
2. Ашкинази В. А. «Победа смерти». Трагедия Ф. Сологуба / Влад. Азов // Речь. — 1907. — 8 нояб. // О Федоре Сологубе. Критика, статьи и заметки / Сост. А. Чеботаревской. — СПб. : Шиповник, 1911. — 356 с.
3. Бенуа А. Дневник художника / Александр Бенуа // Московский еженедельник. — М., 1907. — № 48 // Мейерхольд в русской театральной критике: 1920–1938 / сост. и коммент. Т. В. Ланиной. — М. : Артист. Режиссер. Театр, 2000. — С. 167–169.
4. Веригина В. П. Воспоминания / В. П. Веригина. — Л., 1974. — 248 с.
5. Визуальный словарь. Дюковы [Электронный ресурс]. — Режим доступа: // <http://cult.vslovar.org.ru/2137.html>. — Загл. с экрана.
6. Галанина Ю. Л. Д. Блок в гастрольной поездке труппы В. Е. Мейерхольда (1908) / Ю. Галанина // Вопросы театра / Proscaenium. 3–4. — М. : Государственный институт искусствознания, 2008. — С. 220–239.
7. Галонська О. Театри малих форм у культурному контексті Харкова першої третини ХХ століття / Галонська Оксана Ігорівна. — Харків : ХДАК, 2010. — 200 с.
8. Марджанишвили К. А. Воспоминания / К. А. Марджанишвили // Константин Александрович Марджанишвили: Воспоминания, статьи и доклады. Статьи о Марджанишвили. — Т. 1. — Тбилиси, 1958. — С. 8–68.
9. Мгебров А. А. Жизнь в театре : в 2 т. / А. А. Мгебров. — М. ; Л. : Academia, 1932. — Т. 2. — 512 с., 155 с.
10. Мейерхольд в русской театральной критике: 1898–1918 / сост. и коммент. Н. В. Песочинского, Е. А. Кухты, Н. А. Таршис. — М. : Артист. Режиссер. Театр, 1997. — 527 с.
11. Мейерхольд В. Э. Статьи, письма, речи, беседы. В 2 ч. Ч. 1. (1891–1917) / В. Э. Мейерхольд; ком. А. В. Февральского. — М. : Искусство, 1968. — 350 с.
12. Мельников Ф. Театр и музыка. Малый театр / Ф. М. // Южный край. — 1908. — 20 апр. (3 мая).
13. Мельников Ф. Театр и музыка. Малый театр / Ф. М. // Южный край. — 1908. — 23 апр. (6 мая).
14. Н-н. Малый театр / Н-н. // Утро. — 1908. — 22 апр. (5 мая).
15. Н. А. Театр и музыка. Малый театр / Н. А. // Южный край. — 1908. — 22 апр. (5 мая).

16. Подгорный В. А. Творческий путь / В. А. Подгорный // Творчество в театре. — Харьков, 1937.
17. Полякова Ю. Харківський сезон Костянтина Марджанова (1906–1907) / Ю. Полякова // Вісн. Харк. нац. ун-ту. — 2009. — № 871. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. — Вип. 12. — С. 83–93.
18. Рудницький К. Л. Режиссер Мейерхольд / К. Л. Рудницький. — М. : Наука, 1969. — 527 с.
19. Театр и музыка // Южный край. — 1908. — 19 апр. (2 мая).

References

1. [Anons] // Yuzhnyy kray. — 1908. — 18 apr. (1 maya)
2. Ashkenazi V. A. «Pobeda smerti». Tragediya F. Sologuba / Vlad. Azov // Rech. — 1907. — 8 noyab. // O Fedore Sologube. Kritika. stati i zametki / Sost. A. Chebotarevskoy. — SPb. : Shipovnik. 1911. — 356 s.
3. Benois A. Dnevnik khudozhnika / Aleksandr Benois // Moskovskiy ezhenedelnik. — M.. 1907. — №48 // Meyerhold v russkoy teatralnoy kritike: 1920 — 1938 / sost. i komment. T. V. Laninoy. — M. : Artist. Rezhisser. Teatr. 2000. — S. 167–169.
4. Verigina V. P. Vospominaniya / V. P. Verigina. — L. 1974. — 248 s.
5. Vizualnyy slovarik. Dyukovy [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa: // <http://cult.vslovar.org.ru/2137.html>. — Zagl. s ekrana.
6. Galanina Yu. L. D. Blok v gastrolnoy poyezdke truppy V. E. Meyerholda (1908) / Yu. Galanina // Voprosy teatra / Proscenium. 3-4. — M. : Gosudarstvennyy institut iskusstvoznaniya. 2008. — S. 220–239.
7. Halonska O. Teatry malykh form u kulturnomu konteksti Kharkova pershoi tretyny XX stolittya / Halonska Oksana Ihorivna. — Kharkiv : KhDAK. 2010. — 200 s.
8. Mardzhanishvili K. A. Vospominaniya / K. A. Mardzhanishvili // Konstantin Aleksandrovich Mardzhanishvili: Vospominaniya, stati i doklady. Stati o Mardzhanishvili. — T. 1. — Tbilisi. 1958. — S. 8–68.
9. Mgebrov A. A. Zhizn v teatre. V 2 t. / A.A. Mgebrov. — M. ; L. : Academia. 1932. T. 2. — 512 s. 155 s.
10. Meyerhold v russkoy teatralnoy kritike: 1898 — 1918 / sost. i komment. N. V. Pesochinskogo. E. A. Kukhty. N. A. Tarshis. — M. : Artist. Rezhisser. Teatr. 1997. — 527 s.
11. Meyerhold V. E. Stati, pisma, rechi, besedy V 2 ch. Ch. 1. (1891 — 1917) / V. E. Meyerhold; kom. A. V. Fevralskogo. — M. : Iskusstvo. 1968. — 350 s.
12. Melnikov F. Teatr i muzyka. Malyy teatr / F. M. // Yuzhnyy kray. — 1908. — 20 apr. (3 maya).
13. Melnikov F. Teatr i muzyka. Malyy teatr / F. M. // Yuzhnyy kray. — 1908. — 23 apr. (6 maya).
14. N-n. Malyy teatr / N-n. // Utro. — 1908. — 22 apr. (5 maya)
15. N. A. Teatr i muzyka. Malyy teatr / N. A. // Yuzhnyy kray. — 1908. — 22 apr. (5 maya)

16. Podgornyy V. A. Tvorcheskiy put / V. A. Podgornyy // Tvorchestvo v teatre. — Kharkov. 1937.
17. Poliakova Yu. Kharkivskiy sezon Kostiantyna Mardzhanova (1906–1907) / Yu. Poliakova // Visn. Khark. nats. un-tu. — 2009. — № 871: Seriya: Istorii Ukrainy. Ukrainoznavstvo: istorychni ta filosofski nauky. — Vyp. 12. — S. 83–93.
18. Rudnitskiy K. L. Rezhisser Meyerhold / K. L. Rudnitskiy. — M. : Nauka. 1969. — 527 s.
19. Teatr i muzyka // Yuzhnyy kray. — 1908. — 19 apr. (2 maya)

■ UDC 792.2.091.8(477.54-25) "1908" Мейерхольд

Pashkevich A. E., Post-Graduate Student, Modern Art Research Institute of the National Academy of Arts of Ukraine, Kyiv

PERFORMANCES OF V. MEYERHOLD'S REPERTORY THEATRE IN 1908 AS A NEW AESTHETIC EXPERIENCE OF KHARKIV AUDIENCE

The aim of this paper to study the tour performances of V. Meyerhold and his repertory theatre in Kharkiv in 1908, identify the features of this tour by analyzing the local press and the reviews of critics, examine the cultural situation in the city.

Research methodology. The author proves that V. Meyerhold's performances in Kharkiv have not yet been studied because most of the academic publications about the director have no reference to the Kharkiv newspapers. The attitude of the critics and audience to Meyerhold's performances is unclear.

Results. The critics took the performances in the style of "the new drama" cautiously, the reviewers tended rather to criticism, however, not very strict. Not all viewers took Meyerhold's performances willingly, the theatre halls were full not always. Finally, the tour in 1908 made the theatrical environment of the city more diverse, the director had both supporters and opponents.

Novelty. The author has made an attempt to examine and analyze the tour performances of V. Meyerhold and his repertory theatre in Kharkiv in 1908. Scientific circulation includes the reviews of Kharkiv theatre critics, which have not yet been published.

The practical significance. The information contained in this paper may be particularly useful for the researchers of Kharkiv culture as well as V. Meyerhold's performances. This paper can be used by the lecturers and students of the institutions of higher education.

Keywords: V. Meyerhold' tour performances, Kharkiv theatres, the art of Kharkiv, Kharkiv is a cultural centre.

Надійшла до редколегії 25.04.2017 р.